Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 754 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri o‘rinbosari
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Tabiat resurslari qo‘mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O‘zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O‘zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farxod, O‘zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo‘limi boshlig‘i
Eshov Mansur Po‘latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo‘yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., “O‘IRIAM” ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo‘yicha prorektori
Karimov Norboy G‘aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro “Nordik” universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., “El-yurt umidi” jamg‘armasi ijrochi direktori o‘rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiiuti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o‘qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti “Iqtisodiy geologiya” kafedrasi dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To‘lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo‘jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari 8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, professor, **Zaynutdinova Umida Djalalovna,** dotsent

O‘zbekiston-Turkiya do‘stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda 13
O‘sman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya-O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari

O‘zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich, mustaqil tadqiqotchi

O‘zbekiston Respublikasini “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar 19
Mirzayev Bexruz Abdulla o‘g‘li, doktorant

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda “Yashil” iqtisodiyotning o‘rni 26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi, assistent-o‘qituvchi

Sanoat barqarorligini ta’minlashda yashil energetikaning o‘ziga xos xususiyatlari 29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich

Republikamizda “yashil iqtisodiyot”ni shakllantirishda agroxizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari 36
Mirzayev Q. J., i.f.d., professor; **Jonuzokov M. K.,** assistent o‘qituvchi

“Yashil” obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari 40
E. I. Nosirov, i.f.n., dotsent

Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish 46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna, PhD

Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo‘nalishlari va muammollari 51
Islomova Dilrabo Salomovna, kafedra assistenti

Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari 55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich, PhD, dotsent

Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakillantirish 62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, i.f.b.f.d.; **Axrorov Farxod Baxriddinovich,** i. f. n.; **Xo‘jamov Bobur,** tadqiqotchi

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o‘rni 68
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

O‘zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta’siri 72
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, i.f.d., professor

Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan 79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna, PhD, docent; **Maqsudov Orif Shakirovich,** assistant

Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo‘llash 84
Madraximova Gulasal, dotsent; **Safarova Nasiba,** magistrant

Mamlakatimizda “Yashil” iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta’minlashning o‘ziga xos jihatlari 90
Mustafaqulov Yangiboy Bo‘riqulovich, Todjimamatova Mashhura Erkinovna; Nurmatova Hilola A’zamovna; Berdieva Aziza G‘anisher qizi; Egamberdieva Oydin Abror qizi

Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade 97
Nurbek Khalimjonov, assistant

Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan 102
Khusniddin Egamnazarov

Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis 106
Sarvar Mamasoliyev; Shodiyor Toxirov

O‘zbekistonda mice turizmini barqaror rivovlanishida qulay infratuzilma 112
Xalimova F. N., katta o‘qituvchi

Ichki turizmni rivojlantirishning ilg‘or xorijiy tajribasi va uni O‘zbekistonda qo‘llashning iqtisodiy afzalliklari 115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich, mustaqil tadqiqotchi

Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari 122
Jo‘rayeva Nargiza Abduvohidovna, kafedra dotsenti

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari 126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna, kafedra assistenti

Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана 132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна, преподаватель

Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash 139
Sa’dullayeva Gulnoza Sodiq qizi, PhD

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari ... 144
Poʻlatov Ma'murjon Murodjon oʻgʻli, doktorant
Oʻzbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yoʻnalishlari ... 147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich, dotsent
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan ... 150
Cao Gang, PhD Candidate
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish ... 160
Musyeva Shoira Azimovna, kafedra professori
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining oʻrni ... 164
Ibragimov Gʻayrat Ablaqulovich, PhD; **Shukurova Nilufar Qahramonova,** tadqiqotchi; **Umirov Islombek Furkatovich,** tadqiqotchi; **Tojiqulov Samandar Orufjon oʻgʻli,** tadqiqotchi
MDH davlatlarida chorva va parandachilik oʻsish dinamikasi ... 169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich, t. f.n., dotsent
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri ... 179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Oʻzbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari ... 186
Burxanov Aktam Usmanovich, i.f.d., prof.; **Xudoyqulov Xurshid Xurramovich,** i.f.d., prof.
Oʻzbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo boʻlishiga oid ... 191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich
Oʻzbekistonda ikkilamchi qimmatli qogʻozlar bozori hozirgi holati tahlili ... 194
Roʻziqulov Abdimoʻmin Qussam oʻgʻli, mustaqil izlanuvchi
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari ... 200
R. P. Zarikeyev, mustaqil doktorant
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti ... 206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich, doktorant
Oliy ta'lim muassasalarida toʻlov-kontrakt shakli mablagʻlari boʻyicha xarajatlar va ular hisobining amaldagi holati ... 211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, doktarant
Oʻzbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili ... 216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi, doktorant
Sugʻurta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari ... 221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi, doktorant
Functions of Management in Education and Its Significance ... 231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi, teacher
Qishloq xoʻjaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha usullarini oʻrganishning ayrim dolzarb masalalari ... 235
Ametov Quvondik Mamatjanovich, mustaqil izlanuvchi
Yogʻ-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yoʻnalishlari ... 238
Amirzoda Hamrayev, katta oʻqituvchi
Banklararo toʻlov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari ... 244
Amonov Alisher, oʻqituvchi
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari ... 248
Bobirjon Aktamov, katta oʻqituvchi
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qoʻllash imkoniyatlari ... 253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon oʻgʻli, katta oʻqituvchi
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi va Oʻzbekistonning MHXSga oʻtishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli yoʻnalishlari ... 259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi, doktorant, oʻqituvchi
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan oʻrni ... 265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi, PhD, katta oʻqituvchi
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari ... 269
Gʻanibayev Ilxomjon Shokiraliyevich, doktorant
Turistlar statistik hisobini olib borish boʻyicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili ... 275
Jumanova Zilola Toʻychiyevna, doktorant
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari ... 280
Jumayev Muzaffar Mahmud oʻgʻli, kafedra oʻqituvchisi
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy toʻlovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ... 284
M. Samiyeva, kafedra assisenti
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System ... 288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich, independent researcher
Oʻzbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yoʻllari ... 294
Nazarova Muslima Nazarovna, PhD, i.f.f.d., katta oʻqituvchi

Mamlakatimizda xizmat koʻrsatish sohasini rivojlanishining oʻziga xos xususiyatlari....................301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich

Oʻzbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish....................307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich, kafedra assistenti

Taʼlim tizimi boshqaruvida “time menejmenti” texnologiyalarini qoʻllash....................311
Radjabova Gavxar Umarovna, kafedra dotsenti

Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice....................316
Ravshan Aliyevich Allayorov, Associate Professor

An’anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar....................319
Abrorov Sirojiddin, PhD; **Bunyod Usmonov,** PhD

Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamgʻarmalar faoliyatini takomillashtirish....................325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna, PhD, i.f.f.d.

Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish....................332
Sh. Sh. Ziyayeva, katta oʻqituvchi

Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash....................337
Soatov Yusuf Xoʻjayor oʻgʻli, mustaqil tatqiqotchi

Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан....................340
Усманов Фаррух Обитжонович, научный сотрудник кафедры

An’anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida
yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari....................348
Xabibullayev Dadajon Roʻziboyevich, stajor tadqiqotchi; **Sindarov Fazliddin Kaxramonovich,** kafedra assistenti

Dehqon xoʻjaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda
tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish....................355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, kafedra professori; **Ochilova Nargiza Akramovna,** doktorant

Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari....................360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin oʻgʻli, doktorant; **Raxmatov Ziyodullo Nosirovich,** dotsent

BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambagʻallikni qisqartirish va
oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari....................363
Yusupov M. S., PhD

Мировые финансовые центры точки роста экономики....................369
Абдуллаев Анвар Фархадович, PhD., доцент кафедры

XX asr jadid ma’rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va
Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik....................375
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, PhD

Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике....................379
Бердикулова Ирода Раймкуловна, старший преподаватель; **Усманов Шахзод Шохрухович,** студент

Yirik soliq toʻlovchi korxonalar faoliyatini ragʻbatlantirishda soliq ma’murchiligining istiqbollari....................390
Gʻaniyev Shaxriddin Vohidovich, i. f. d., **Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich,** PhD

Sogʻlomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning
kross-innovatsiyalar asosidagi modeli....................395
Gʻofurov Azizbek Umarjonovich, mustaqil tadqiqotchi

Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari....................400
J. Y. Isakov, i.f.d, professor

Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari....................405
A. Abduvohidov, i. f.d., professor

Davlat oliy ta’lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish....................407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich, PhD

Актуальная ситуация в сегменте теновой экономики в Республике Узбекистан....................412
Кошанов Абдимурат, независимый исследователь

Oʻzbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda
asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari....................416
Qurbonova Shaxrinoz, doktorant

Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari....................420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna, mustaqil tadqiqotchi

Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)....................425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich, erkin izlanuvchi

Sugʻurtada assistans xizmatlarini takomillashtirish....................433
Maxmudov A. M.

Цифровизация бухгалтерского учета....................439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи, самостоятельный соискатель

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish....................445
Nasurova Kamola Ravshanovna, PhD

Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках....................451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, к.с.х.н., доцент; **Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли,** магистр

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish 460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики 466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi 471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari 481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат" 487
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции....493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; **Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич,** докторант
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari 499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия 503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н.,профессор
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili 508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f.n., professor, katta ilmiy xodim
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari 513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i.f.d.
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish....521
Yuldashev Furqat Nurilloyevich, doktarant
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari 524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; **Akramov G'ayrat Otabek o'g'li,** talaba
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth 530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari 537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli 540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili....544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi 548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi....552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari 559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari 565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari 571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i.f.n., kafedra dotsenti
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.... 576
S. Qulmatova, PhD, dotsent
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms 581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash 586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari 593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; **Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li**
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari....598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.... 602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сосискатель
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish....608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.... 614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения ... 618
Ачилова Ширин Шавкат кизи, старший преподаватель
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish ... 622
Bazarova Nigora Ravshanovna, kafedra dotsenti
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari ... 627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes ... 632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich, Scientific researcher
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari ... 637
Mirpulatova Luiza Mansurovna, doktorant
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari ... 642
Norov Akmal Ruzimamatovich, DSc, kafedra professori
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari ... 649
Norova Nozima Nabiyevna, katta o'qituvchi
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari ... 657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida) ... 661
Sayfullo Mirzoyev
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector ... 666
Solijonova Muxlisa Azamatovna
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri ... 668
Tursunov Jaxongir Pulatovich, DSc
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari ... 673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich, PhD
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati ... 678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova, mustaqil izlanuvchisi
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari ... 683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna, PhD
Тенденции развития жилищного строительства ... 688
Алиева Зилола Маматвалиевна, доцент кафедры
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari ... 692
Shakirova Nigora Axralovna, kafedra dotsenti v.b.
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi ... 698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich, filologiya fanlari doktori, professor
Спиртные напитки - вред здоровью ... 702
Кариева Халима Икромжоновна, старший преподаватель кафедры
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas ... 706
Munisa Alimova
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish ... 709
Isaqova Zebo Murodovna, f.f.n. (PhD), tadqiqotchi
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati ... 714
Karimov Eminjon Gapardjonovich, doktorant
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны ... 716
Алимова Гузал Алишеровна, Доктор философии (PhD) по экономическим наукам
Развитие тепличного плодоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан ... 722
Дурманов Акмал Шаймарданович, PhD, доцент кафедры
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari ... 734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, DSc, mustaqil izlanuvchi
Роль виртуальных банков в развития экономики Узбекистане ... 738
Каримов Нарбой Ганиевич, доктор экономическых наук; **Ниязметов Мансур Рустамович**
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari ... 742
Xayitov Abdimannon Buxarovich, iqtisod fanlari nomzodi
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash ... 748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li, PhD, dotsent

MAXSUS IQTISODIY ZONALAR: MAZMUN-MOHIYATI, ULARDAGI INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH

Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li
PhD, Toshkent moliya instituti dotsenti v. b.

Annotatsiya: Maqolada maxsus iqtisodiy zonalarning mazmuni va mohiyati, ularga oid terminologik jihatlar, O'zbekistonda maxsus iqtisodiy zonalar investitsion faolligini rivojlantirish tendensiyalari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: maxsus iqtisodiy zona, imtiyozlar paketi, to'g'ridan-to'g'ri investitsiya, investitsiya muhiti, investitsion faollik, hududiy rivojlantirish siyosati, eksport zonalari.

Abstract: The content and essence of special economic zones, terminological aspects related to them, trends in the development of investment activity of special economic zones in Uzbekistan are studied in the article.

Key words: special economic zone, package of benefits, direct investment, investment climate, investment activity, regional development policy, export zones.

Аннотация: В статье изучены содержание и сущность специальных экономических зон, связанные с ними терминологические аспекты, тенденции развития инвестиционной деятельности специальных экономических зон в Узбекистане.

Ключевые слова: особая экономическая зона, пакет льгот, прямые инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная деятельность, политика регионального развития, экспортные зоны.

KIRISH

Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasiga ko'ra, investitsiyalar uchun global raqobat sharoitida mamlakat investitsion salohiyatini oshirish, investitsion muhiti jozibadorligi uzluksizligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Mazkur yo'nalishda turli sinalgan va innovatsion vositalardan foydalanish orqali investitsiyalarni jalb etish tendensiyasi rivojlanib bormoqda. Ayniqsa, savdo va iqtisodiy munosabatlarga investitsion faoliyatga o'zining imtiyozli tartiboti, ma'muriy tartibga solishning soddalashtirilganligi va birmuncha cheklanganligini bilan bevosita ta'sir etuvchi maxsus iqtisodiy zonalar investitsion faollikni oshirishda alohida ahamiyat kasb etib bormoqda.

Bugungi kunda qator yirik xalqaro moliya institutlari hamda ilmiy tadqiqot muassalari, jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining

Savdo va rivojlanish bo'yicha konferensiyasi – UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Develorment) xalqaro tashkiloti tomonidan har yili e'lon qilib boriladigan "World Investment Rerort" hisobotida quyidagicha ta'kidlanadi: "Maxsus iqtisodiy zonalar ko'pchilik rivojlanayotgan va rivojlangan iqtisodiyotlarda keng qo'llaniladi. Ushbu geografik jihatdan chegaralangan hududlarni hukumatlar tomonidan moliyaviy va tartibga soluvchi imtiyozlar hamda infratuzilma tarmoqlarini rivojlantirish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlanishi orqali iqtisodiyotga investitsiyalar oqimi faollashadi. Bugungi kunda 147 ta davlatlarda 5400 dan ortiq maxsus iqtisodiy zonalar mavjud bo'lib, bu 5 yil avval 4000 ga yaqin bo'lgan. Shuni alohida qayd etish kerakki, maxsus iqtisodiy zonalar investitsion faolligining oshib borish tendensiyasi jahon miqyosidagi sanoat siyosati yangi to'lqinining bir qismi va investitsiyalarning xalqaro mobilligi kuchayib borayotgan raqobatga javobdir [1].

XX asr o'rtalaridan boshlab iqtisodiyotning tayanch nuqtalaridan biriga aylanib borgan maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatini kengaytirishga dunyo miqyosida jiddiy e'tibor qaratildi. Bu borada dunyo davlatlari iqtisodiy jihatdan rivojlanmagan hududlarini xorijiy investitsiyalar hisobiga rivojlantirish, ulardagi ishsizlik darajasini pasaytirish, sanoat ishlab chiqarish faoliyatini yo'lga qo'yish va mavjud tarmoqlarni modernizatsiya qilish evaziga rivojlantirish, raqamli texnologiyalarni o'zida aks ettirgan yirik investitsion loyihalarni amalga oshirish orqali "Hududiy rivojlantirish siyosati"ni muvaffaqiyatli olib borishdi [2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Maxsus iqtisodiy zonalarning iqtisodiy mohiyati va investitsion faolligini oshirish borasida tadqiqotlar olib borgan Polsha Respublikasida joylashgan Pshevorsk ijtimoiy-iqtisodiy Oliy maktabi professori P. Yaroshning fikricha, maxsus iqtisodiy zona – bu undagi subyektlar faoliyatiga davlat aralashuvining tanlanma qisqartirilgan va tadbirkorlik faoliyati rag'batlantiriladigan hudud. Ya'ni davlat tomonidan boshqa hududlarga tatbiq etilmaydigan qonuniy imtiyoz va preferensiyalari amal qiladigan hududlardir [3]. Shuningdek, mazkur olimning tadqiqotlarida maxsus iqtisodiy zonalardagi erkin tadbirkorlik faoliyati mamlakatning boshqa hududlari, sohalari va tarmoqlarining investitsyaon faolligini, iqtisodiy tizimning liberallashuviga ijobiy ta'sir etishi alohida qayd etilgan.

Maxsus iqtisodiy zonalarning milliy iqtisoliyotga ijobiy diffuziyasi borasidagi fikrlarni investitsion muhit jozibadorligining nazariy va metodologik jihatlari bo'yicha tadqiqotlar olib borgan professor Sh. Mustafaqulovning ham ilmiy tadqiqotlarida ko'rish mumkin. Uning fikricha, "erkin iqtisodiy hudud yaratish mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirishning sinalgan va eng samarali qurolidir. Erkin iqtisodiy hudud – bu mamlakatning imiji ham. Erkin iqtisodiy hududlar, hatto yomon faoliyat yuritgan taqdirda ham mamlakatni liberallashuviga xizmat qiladi. Hududni yaratish nafaqat hudud uchun qo'shimcha daromad keltiradi, balki butun mamlakat uchun turli shaklda foydali qayti beradi, jumladan, xorijiy investorlar bilan muloqot qilishga imkon beruvchi firmalararo kommunikatsiya yaratadi [4]".

Quyidagi rasmdan ko'rish mumkinki, maxsus iqtisodiy zonalar kirib kelishi kutilayotgan investorlar, shu jumladan, xorijiy investorlar uchun qulay investitsion shartlarni taklif etishi barobarida hudud va mamlakat investitsion jozibadorligiga ta'sir etadi. Maxsus iqtisodiy zonalardagi investitsiyaon faollikning oshishi milliy iqtisodiyot tarmoqlarining modernizatsiya va diversifikatsiya bo'lishida, ichki bozorga integratsiya qilinishida muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

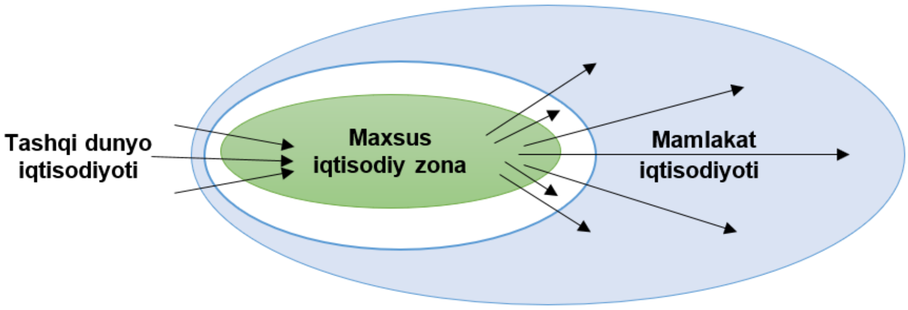

1-rasm: Maxsus iqtisodiy zonalar faoliyati va investitsion faolligining iqtisodiyotga diffuzion ta'sir etishi

Manba: Muallif tomonidan tadqiqotlar natijasida tuzilgan.

Rossiyalik iqtisodchi olim V. D. Adrianov: "Erkin iqtisodiy hududlar milliy hududning bir qismi bo'lib, iqtisodiy muammolar yechimini topishda keng imkoniyatlarni yaratib beradi"[5], – deya ta'riflaydi.

V. G. Ignatov, V. I. Butovlarning fikricha, EIZlar – cheklangan hududlar bo'lib, ular dengiz portlari, havo chegarasidan iboratdir. Ularda milliy va xorijiy ishbilarmonlar uchun tashqi savdo, umumiy iqtisodiy va boshqa sohalarda qulay biznes muhiti yaratiladi [6].

Shuningdek, ushbu hududlarning jahon amaliyotidagi sinonim tushunchalaridan biri, maxsus iqtisodiy zona (MIZ)lar R. I. Zimenkov tomonidan quyidagicha ta'riflanadi: MIZ – bu milliy iqtisodiy makonning bir qismi. Bu yerda milliy hamda chet ellik tadbirkorlar uchun alohida imtiyozli iqtisodiy rejim amal qiladi. Ularning vazifasi ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy va texnik muamollarni hal qilishda namoyon bo'ladi [7].

Ushbu yo'nalishni davom ettirgan I. R. Tazutdinov esa: "MIZ – bu davlatning alohida qismi bo'lib, uning hududida institutsional infratuzilma mavjud bo'lib, uning hududida tashqi dunyo bilan iqtisodiy munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus huquqiy va ma'muriy rejim mavjud bo'ladi"[8], – deya ta'kidlaydi.

Mamlakatimizning iqtisodchi olimlari A. Vaxabov, Sh. Xajibakiyev, N. Muminovlarning fikricha, erkin iktisodiy zonalar – shunday geografik hududki, unda mamlakatda qabul qilingan xo'jalik faoliyati tartibiga qaraganda imtiyozli soliq to'lash tartibi joriy etiladi [9].

Maxsus iqtisodiy zonalarga xorijiy investitsiyalar jalb etishni o'rgangan respublikamiz olimlaridan professor J. Karimqulovning ilmiy ishlarida ushbu sanoat zonalarining investitsion faolligiga ta'sir etuvchi omillar ko'rib chiqilgan. Ushbu sanoat hududlarining investitsion faolligini oshirishda ularda beriladigan moliyaviy imtiyozlarni "vaqt omili"dan Hindiston tajribasidan kelib chiqib, "hudud omili"ga o'tkazish taklif etilgan [10].

Shuningdek, maxsus iqtisodiy zonalar va ularning investitsion faolligini rivojlantirish orqali hududlar iqtisodiy salohiyatini oshirish borasida kompleks ilmiy-tadqiqotlar olib borgan olimlardan H. Hamroyevning ta'kidlashicha, tashkil etiladigan hududlarga beriladigan imtiyozlar investorlar takliflari asosida qayta ko'rib chiqilishi maqsadga muvofiq. Erkin iqtisodiy hududni "imtiyozli territoriya"ga aylantirish kerak emas [11]".

Shuningdek, A. A. Ostonaqulovning fikricha, erkin iqtisodiy zona – ... iqtisodiyotni diversifikatsiyalashning hududiy uslubi sifatida foydalanish hamda zamonaviy texnologiyalarni iqtisodiy tuzilmaga joriy qilish uchun tashkil etilgan hududdir [12].

S. S. Bozarovning ta’kidlashicha, “Erkin iqtisodiy zona – davlatning iqtisodiy va jo‘g‘rofiy jihatdan qulay hududida tashkil etiladigan, mamlakat iqtisodiyotini kompleks tarzda rivojlantiradigan va uning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvini ta’minlaydigan, alohida imtiyozlar majmuyini o‘z ichiga olgan rejimga ega bo‘lgan hamda chet el elementi bilan murakkablashgan turli xil huquqiy munosabatlar amalga oshiriladigan maxsus ajratilgan hudud”dir [13].

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, maxsus iqtisodiy zonalar faqatgina mamlakat ichkarisida emas, balki mamlakatga nisbatan tashqarida, ya’ni anklav tarzda ham joylashishi mumkin. Bu boradagi mualliflik ta’rifi quyidagi 2-rasmda tasvirlangan tuzilmaviy modelda keltirilgan:

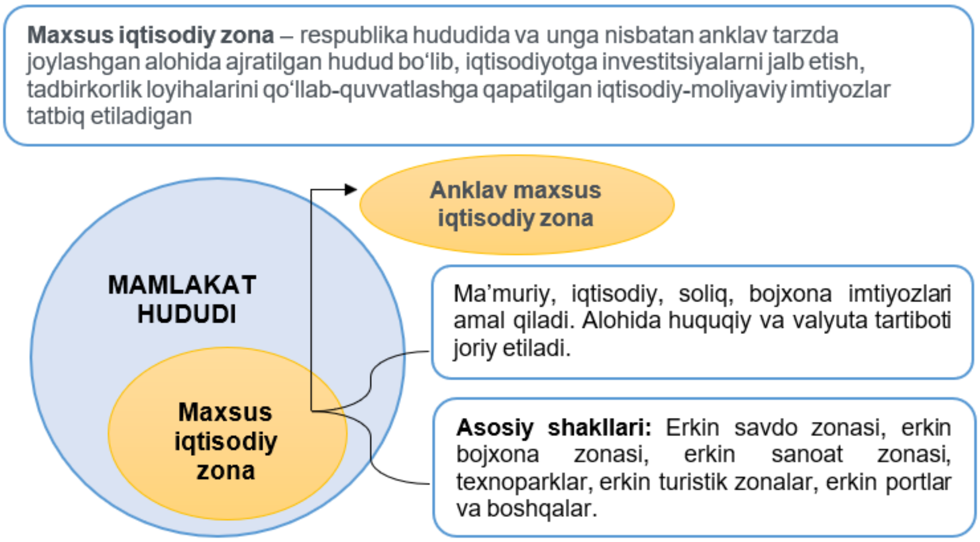

2-rasm: Maxsus iqtisodiy zonalarning mazmun-mohiyatini aks ettiruvchi tuzilmaviy model

Manba: Muallif tomonidan tadqiqotlar natijasida tuzilgan.

O‘zbekistonga qarashli bo‘lgan Farg‘ona viloyati tarkibiga kiritilgan So‘x tumani Qirg‘iz Respublikasi hududida joylashgan. Agar ushbu yerlarda maxsus iqtisodiy zona tashkil etilsa, O‘zbekiston uchun eksklav maxsus iqtisodiy zona bo‘lib, Qirg‘iz Respublikasi uchun anklav hudud hisoblanadi. Shuningdek, mualliflik ta’rifida tarif va notarif yo‘nalishdagi imtiyozlar deyilganda, fiskal yo‘nalishdagi va mahsulotlarni ishlab chiqarish davomida qo‘llaniluvchi notarif (litsenziya, standartlashtirish, sertifikatsiya qilish) yo‘nalishdagi ma’muriy imtiyozlar nazarda tutilgan (bu borada dissertatsiya ishining uchinchi bobida kengroq to‘xtalib o‘tilgan).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola doirasida ilmiy tadqiqotlarni olib borishda statistik kuzatuv, induksiya va deduksiya, tadqiqot obyekti bo‘yicha so‘rovnomalar va dala tadqiqotlarini olib borish, verbal sharhlash kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, maxsus iqtisodiy zonalar sanoat ishlab chiqarishda irnvestitsiyalarni rag‘batlantirish vositasi sifatida foydlanilmoqda. Shuningdek, rivojlanayotgan davlatlarda “yuqori riskli va yuqori daromadli” vosita sifatida maxsus iqtisodiy zonalarning global faoliyati natijalari shuni ko‘rsatatdiki, Sharqiy Osiyo davlatlarida investitsion jarayonlarga ijobiy natijalarga erishilgan bo‘lsa, Afrika davlatlarida bu borada natijalar kutilganidek emas. Maxsus iqtisodiy zonalar, ulardagi investitsion faollikning rivojlanish bosqichlari borasidagi yuqoridagi tasnifda ahamiyatli jihatlardan biri shuki, maxsus iqtisodiy zonalar iqtisodiy rivojlanish jarayonlari ta’sirida shakllangan va maxsus iqtisodiy zonalarning shakli o‘zgarsa-da, ularning rivojlanishi uchun investitsion faollik muhimdir.

O‘zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zonalarni tashkil qilish va rivojlantirishdan asosiy maqsad nafaqat yangi ish o‘rinlarini yaratish va hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanganlik darajasini oshirish bo‘yicha muammolarni hal qilishni o‘z ichiga oladi, balki milliy iqtisodiyotni xalqaro bozorga integratsiyalashgan holda xorijiy investitsiyalarni jalb etishni faollashtirish, zamonaviy yuqori texnologiyali, import o‘rnini bosuvchi va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlarni malakali mutaxassislar tomonidan zamonaviy texnologiyalarda ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish va quvvatlarni oshirish ham hisoblanadi.

Iqtisodiyotda maxsus zonalarning mavjudligi to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish, ichki bozorlarni sifatli mahsulotlar bilan to‘ldirish, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion ishlanmalar, zamonaviy korporativ boshqaruv usullarini joriy etish, bandlikni oshirish, mamlakatning eksport salohiyatini kengaytirish, valyuta tushumini ko‘paytirish, mahalliy kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash imkoniyatini yaratadi. Umuman olganda, maxsus iqtisodiy zonalarning ko‘plab turlari mavjud. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasining “Maxsus iqtisodiy zonalar to‘g‘risida”gi Qonuniga ko‘ra, maxsus iqtisodiy zonalar quyidagi turda tashkil etilishi mumkin: erkin iqtisodiy zonalar; maxsus ilmiy-texnologik zonalar; turistik-rekreatsion zonalar; erkin savdo zonalari; maxsus sanoat zonalari.

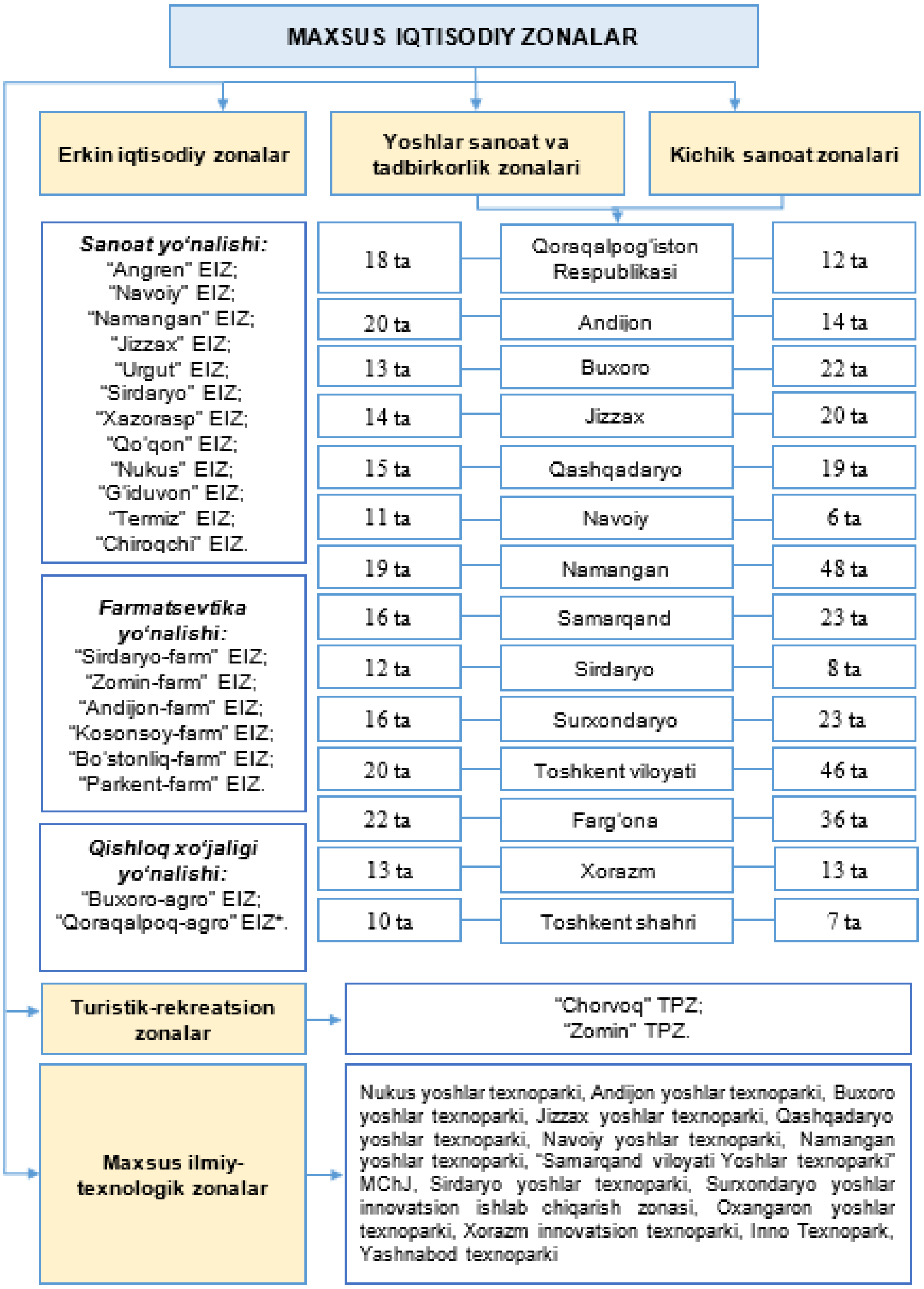

*Izoh: “Qoraqalpoq-agro” EIZ faoliyatini tugatish bo‘yicha takliflar O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 13.06.2022-yildagi PF-153-sonli Farmoniga asosan ma’qullangan.

4-rasm: O‘zbekistonda tashkil etilgan maxsus iqtisodiy zonalar

Manba: Muallif tomonidan tadqiqotlar natijasida tuzilgan.

Bugungi kunda, O‘zbekiston Respublikasida maxsus iqtisodiy zonalarning alohida bir turi sifatida 22 ta erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilgan. Ulardan 12 tasi sanoat, 6 tasi farmatsevtika sohasini rivojlantirish, ikki-

tadan turizm va qishloq xo'jaligiga ixtisoslashgan. Shuningdek, 2019 ta yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalari, 200 dan ortiq kichik sanoat zonalari mavjud. Bundan tashqari, innovatsion infratuzilmani shakllantirish va rivojlantirish maqsadida respublikamiz hududida texnoparklar faoliyati ham yo'lga qo'yilgan. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-maydagi "Respublika hududlarida yoshlar texnoparklarini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 313-sonli qarori bilan tasdiqlangan "2020-2023-yillarda respublika hududlarida Yoshlar texnoparklarini bosqichma-bosqich tashkil etish reja-jadvaliga [14] muvofiq, 2023-yilga qadar hududlarda maxsus ilmiy-texnologik zonalar tashkil etiladi.

Mazkur tashkil etilgan erkin iqtisodiy zonalarda 2020-yil 1-oktyabr holatiga 2,167 mlrd dollarlik 375 ta loyiha foydalanishga topshirilgan, shu jumladan, 737,7 mln dollar to'g'ridan-to'g'ri horijiy investitsiyalar o'zlashtirilgan va 30,6 mingta yangi ish o'rinlari yaratilgan. Amalga oshirilgan loyihalar doirasida o'zlashtirilgan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar, asosan, strategik hamkor davlatlardan, xususan, Xitoy Xalq Respublikasi, Turkiya, Singapur, Shveysariya va Buyuk Britaniya davlatlaridan kiritilgan. Foydalanishga topshirilgan investitsiya loyihalari asosan muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasi bilan ta'minlangan, mahsulotlarni eksportga yo'naltirishga transport-logistika xizmatlari yaxshi yo'lga qo'yilgan "Angren" EIZ (qiymati 723,0 mln dollarlik 69 ta loyiha), "Urgut" EIZ (qiymati 273,4 mln dollarlik 50 ta loyiha), "Buxoro-agro" EIZ (qiymati 245,9 mln dollarlik 69 ta loyiha), "Navoiy" EIZlarda (qiymati 210,4 mln dollarlik 42 ta loyiha) amalga oshirilgan. Shu bilan birga, erkin iqtisodiy zona direksiyalari tomonidan umumiy qiymati 1,8 mlrd dollarlik 174 ta istiqbolli investitsiya loyihalari tashabbuskorlarini jalb qilish bo'yicha ishlar olib borilmoqda. Joriy yilning o'tgan davrida esa erkin iqtisodiy zonalarda qiymati 335,1 mln dollarlik 58 ta loyihalar amalga oshirilgan va ishtirokchilari tomonidan 8,5 trln so'mlik mahsulotlar ishlab chiqarilgan, shundan 175,1 mln dollarlik mahsulotlari eksportga yo'naltirilgan. Mazkur ko'rsatkichlar ko'rsatmoqdaki, ishtirokchilar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlarning respublika sanoatidagi ulushi 2,5 foizni, eksportdagi ulushi 1,2 foizni tashkil etmoqda [15].

Dissertatsiya tadqiqoti obyekti hisoblangan "Urgut" erkin iqtisodiy zonasi Samarqand viloyati, Urgut tumanida tashkil etilgan bo'lib, viloyatda sanoat sohasidagi ilk maxsus iqtisodiy zona hisoblanadi. Mazkur iqtisodiy zona O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-yanvardagi PF-4931-sonli Farmoniga asosan 816 ga yer maydonida tashkil etilgan. Hozirgi kunda ushbu iqtisodiy zonaning hududi 1262 ga yer maydonini tashkil etadi. Hudud tashkil etilganidan buyon, 1 649,3 mln. dollarning investitsiyalar o'zlashtirilgan. Ushbu tahliliy ma'lumotlardan ko'rinadiki, Samarqand viloyatida joylashgan "Urgut" erkin iqtisodiy zonasining investitsion faolligi so'ngi ikki yilda keskin rivojlangan. Ya'ni mazkur iqtisodiy zonaga 2017-yilda barcha moliyalashtirish manbalari hisobidan jami 58 ta loyiha bo'yicha 188,7 mln. dollarlik investitsiyalar kiritilgan bo'lsa, 2020-yilda yilga ushbu ko'rsatkich 113,3 foizga o'sib, ushbu yilda mazkur iqtisodiy zonadagi jami 84 ta loyihaga 402,6 mln. dollarlik investitsiyalar kiritilgan.

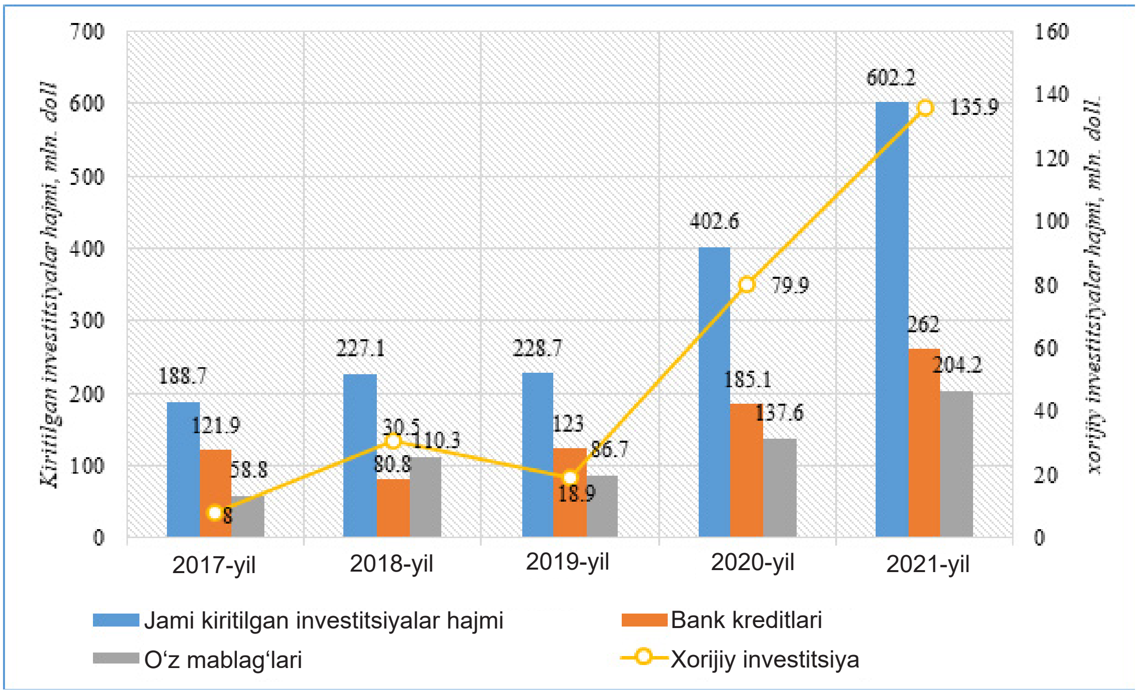

5-rasm: "Urgut" erkin iqtisodiy zonasiga kiritilgan investitsiyalar hajmi va moliyalashtirish manbalari tarkibi [16]

5-rasmga ko'ra, kiritilgan investitsiyalarning 45,9 foizi bank kreditlari, 34,1 foizi investorlarning o'z mablag'lari, kiritilgan investitsiyalarning deyarli 20 foizi xorijiy investitsiyalar hisoblanadi. Shuningdek, 2021-yilda ushbu iqtisodiy zonaga jami 96 ta loyiha bo'yicha umumiy qiymati 602,2 mln. dollarlik investitsiyalar jalb etilgan.

Kiritilgan investitsiyalarning 262,0 mln. dollari bank kreditlari (43,5 foiz), 204,2 mln. dollari investorlarning o'z mablag'lari (33,7 foiz), 135,9 mln. dollari xorijiy investitsiyalar (22,5 foiz)ni tashkil etadi. Shuni alohida qayd etish kerakki, "Urgut" erkin iqtisodiy zonasiga kiritilgan investitsiyalarning moliyalashtirish tarkibida o'tgan 5 yil davomida o'z mablag'lari va xorijiy investitsiyalarning ulushi o'sib borganligi mazkur iqtisodiy zona joylashgan viloyat va tumanning investitsion jozibadorligi va investitsion faolligining rivojlanib borayotganligini ko'rsatadi. Ya'ni 2017-yilda tashkil etilgan ushbu iqtisodiy zonaga kiritilgan investitsiyalarning jami ulushida dastlabki yilda 58,8 mln. dollarni yoki jami moliyalashtirish tarkibining 31,1 foizini tashkil etgan bo'lsa, 2021-yilga kelib mazkur ko'rsatkich deyarli 2,5 barobarga ortib, investorlarning o'z mablag'lari 204,2 mln. dollarni yoki jami moliyalashtirish tartibining 34 foizini tashkil etganini ko'ramiz. Qolaversa, jami kiritilgan investitsiyalar tarikbiga xorijiy investitsiyalar iqtisodiy zona tashkil etilishining dastlabki yilida 8 mln. dollardan iborat bo'lgan bo'lsa, 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 135,9 mln. dollarni tashkil etgan yoki moliyalashtirish tarkibida xorijiy investitsiyalarni 2021-yilda 2017-yilga nisbatan 16 barobardan ortiqqa oshganligi xorijiy investorlarning iqtisodiy zona investitsion faolligini ta'minlashdagi ishtirokining tobora kengayib borayotganligini anglatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maxsus iqtisodiy zonalarning tarixiy rivojlanish evolyutsiyasidan ma'lumki, ushbu hududlar mamlakatning boshqa hududlariga nisbatan iqtisodiy jihatdan rivojlanishi past bo'lgan hududlarga investitsiyalarni berilgan imtiyozlar orqali qulay investitsiya muhitini shakllantirish orqali jalb etishga alohida hamiyat berilganligini ko'ramiz. Ya'ni tuzilgan har bir hududning o'ziga xos bo'lgan investitsion faoliyati yo'lga qo'yiladi. Maxsus iqtisodiy zonalarning rivojlanish jarayonlariga To'rtinchi sanoat inqilobi ta'siri tufayli yuqori tehnologiyalarga va raqamli vositalarga asoslangan erkin savdo zonalarning aniq moddiy hudud bilan chegralanishini o'z ahamiyatini yo'qotib borishi sababli muallif ta'rifida maxsus iqtisodiy zonalarni "tuzilma" sifatida ham aniqlashtirildi.

Erkin iqtisodiy zonada amalga oshirilgan investitsiya loyihalari umumiy qiymatida xorijiy investitsiyalarning ulushi 14,7 foizni, moliyalashtirish manbalarida 15,09 foizni, amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalarining ulushi 17,2 foizni tashkil etgan bo'lsa-da, investitsiya loyihalarning umumiy qiymatida atigi 2,6 foizni tashkil etganligining guvohi bo'lamiz. Ushbu tahliliy ko'rsatkichlar tadqiqot obyekti hisoblangan "Urgut" erkin iqtisodiy zonasining investitsion faolligida xorijiy investorlarning rolini va ulashini oshirish, qulay investitsiya muhitini yanada yaxshilash, bu borada erkin iqtisodiy zona direksiyasining imkoniyat va vakolatlarini kengaytirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va rivojlanish bo'yicha konferensiyasi – UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) xalqaro tashkiloti tomonidan har yili e'lon qilib boriladigan "World Investment Report" hisobotidan. Manba: https://worldinvestmentreport.unctad.org/world-investment-report-2019/chapter-4-special-economic-zones/
2. Umipzoqov J. A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish masalalari. "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy jurnali. № 4, avgust, 2020-yil. ISSN: 2181-1016. https://www.interfinance.uz/en/arxiv/264-2020-4
3. Ярош П. Управление развитием территориально-хозяйственных зон в польше: теория, методология, практика. Монография. – Польша. 2018.
4. Mustafaqulov Sh. I. Investitsion muhit jozibadorligi: nazariya, metodologiya va amaliyot. – Toshkent: "IQTISOD-MOLIYA", 2017. – 326 b.
5. Адрианов В. Д. Специальные экономические зоны. Журнал «ЭКО», 1997, (№ 3), С: 42.
6. Игнатов В. Г., Бутов В. И. Свободные экономические зоны. – М.: Ось-89, 1997.
7. Зименков Р. И. Свободные экономические зоны. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
8. Тазутдинов И. Р. Особые экономические зоны в системе обеспечения экономической безопасности. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук Федеральное государственное бюджетное учреждение науки «Институт экономики Российской академии наук» Москва – 2015. 152 с.
9. Vaxabov A. V., Xajibakieyv Sh. X., Muminov N. G. Xopijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. – T.: Moliya, 2010. 180-bet
10. Karimqulov J. Erkin iqtisodiy hududlarga xopijiy investitsiyalarni jalb qilishni rivojlantipish yo'nalishlari. 08.00.07 – «Moliya, pul muomalasi va kredit» Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2019. – 244 b
11. Xamroyev H. P. Zonal siyosat: metodologiya, xopijiy tajpiba va qo'llash yo'nalishlari. – T., 2008. – 8-b.
12. Ostonoqulov A. A. Erkin iqtisodiy zonalarda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish. 08.00.08. Iqtisod fanlari bo'yicha PhD ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2017.
13. Bozarov S. S. O'zbekiston Respublikasi erkin iqtisodiy zonalarida tadbirkorlik faoliyatini huquqiy tartibga solishni takomillashtirish. Yuridik fanlari bo'yicha PhD ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2018.
14. O'zbekiston Respublikasi Vaziplar Mahkamasining 2020-yil 22-maydagi "Respublika hududlarida yoshlar texnoparklarini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 313-sonli qarori. https://lex.uz/docs/4823544
15. O'zbekiston Resupblikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma'lumotlari asosida.
16. "Urgut" erkin iqtisodiy zonasi direksiyasi ma'lumotlari asosida tuzilgan.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.